

Promene na terenu podstaknute dijalogom:

**Analiza sprovođenja sporazuma o slobodi
kretanja i trgovine između Kosova i Srbije uz
posredstvo EU**

Obri Hamilton i Jelena Šapić

**GROUP FOR LEGAL
AND POLITICAL
STUDIES**

Maj 2013.

Promene na terenu podstaknute dijalogom:

Analiza sprovođenja sporazuma o slobodi kretanja i trgovine između Kosova i Srbije uz posredstvo EU

Obri Hamilton* i Jelena Šapić**

SADRŽAJ:

	UVOD	4
1.	POLAZNA OSNOVA I POSTIGNUTI SPORAZUMI	4
2.	SLOBODA KRETANJA	5
3.	CARINSKI SPORAZUMI I SPORAZUMI O IBM-U: PROCESI IMPLEMENTACIJE	8
4.	EFEKTI TRGOVINSKI SPORAZUMA	10
5.	ZAKLJUČCI	15
6.	PREPORUKE	16
	STATISTIČKI ANEKSI	17

Uvod

Dijalog između Kosova i Srbije uz posredstvo EU počeo je u martu 2011. godine. Za manje od tri godine dijalog je rezultirao brojnim zvaničnim sporazumima, razgovori su prešli sa tehničkog na politički nivo i pokrenuti su razgovori i saradnja između Kosova i Srbije koji bi prethodnih godina bili nezamislivi. Činjenica da su se političari visokog ranga iz Srbije i Kosova sastali da razgovaraju, kao i sporazumi sami po sebi, predstavljaju revolucionarne korake u odnosima između Kosova i Srbije. Međutim, ključ uspešnog dijaloga leži u implementaciji sporazuma. Uspešna implementacija sporazuma neophodna je za normalizaciju života građana i izuzetno je relevantna za procese EU integracija i za Kosovo i za Srbiju; otvaranje pregovora o pristupu Evropskoj uniji za Srbiju i dalja EU integracija kroz potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i liberalizacija viznog režima za Kosovo uslovljeni su kontinuitetom u normalizaciji odnosa i sprovođenjem svih prethodnih sporazuma.

Ovaj policy brief analizira rana iskustva sa implementacijom tri ključna sporazuma – o slobodi kretanja, carinama i IBM-u¹ – uzimajući u obzir prethodna iskustva sa protokom robe i ljudi između Kosova i Srbije, kao i savremene zahteve na polju ekonomske i regionalne integracije i saradnje. Da bi se utvrdili opipljivi efekti dijaloga, ovaj rad će se baviti istraživanjem efekata sprovođenja sporazuma iz prve ruke, kako onih koji se odnose na slobodu kretanja, tako i na trgovinu između Kosova i Srbije. Kao zaključak, ovaj policy brief bavi se pitanjem koji aspekti treba da se vrate na dnevni red dijaloga, i koje korake treba preduzeti da bi se obezbedio napredak na polju trgovine i slobode kretanja.

1. Polazna osnova i postignuti sporazumi

Tenzije oko spornog statusa između Kosova i Srbije od 1999. godine dovele su do problema koji su ometali slobodu kretanja i trgovine između ove dve teritorije. Kosovsko proglašenje nezavisnosti iz 2008. godine i odbijanje Srbije da prepozna ovu nezavisnost i kosovske državne simbole doprineli su već otežanom protoku robe i ljudi.

U 1999. godini Kosovo je stavljeno pod Privremenu administrativnu misiju Ujedinjenih nacija (UNMIK), u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Prema ovoj rezoluciji, UNMIK je nadležan za izdavanje putnih dokumenata, ličnih dokumenata za stanovnike Kosova, registarske tablice sa oznakom KS², kao i za predstavljanje Kosova kao međunarodnog trgovinskog partnera. Ova nova situacija izrodila je mnoga pitanja o odnosima između Kosova i Srbije, uključujući i pitanje o obnavljanju trgovinskih veza. Tokom ranih dvehiljaditih, srpska vlada usvojila je niz zakona i podzakonskih akata koji se odnose na trgovinu sa Kosovom. Trgovina između Kosova i Srbije uspostavljena je u okviru redovne carinske procedure. Bilateralna trgovina, a posebno izvoz iz Srbije na Kosovo, porasla je 2007. godine nakon što je Kosovo preko UNMIK-a i Srbije počelo da trguje u okviru odrednica CEFTA sporazuma iz 2006. godine (Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi),³ gde je Srbija prepoznala Kosovo kao odvojenu carinsku teritoriju. Nakon potpisivanja tog sporazuma, carinske procedure između ove dve strane bile su izjednačene sa procedurama drugih zemalja u regionu.

Međutim, trgovina i sloboda kretanja između Kosova i Srbije ponovo su pogoršani zbog pojačanih tenzija i rasprava oko statusa kao rezultata kosovskog proglašenja nezavisnosti u februaru 2008. godine.⁴ Nakon proglašenja nezavisnosti, zvanična lična i putna dokumenta na Kosovu umesto UNMIK-a izdaje Vlada Kosova. Pošto Srbija nije priznala nezavisnost Kosova, kao posledica toga, Srbija nije priznala ni lična/putna dokumenta koja je izdala Vlada Kosova, niti robu označenu carinskim pečatom Kosova.⁵ Do 2010. godine, kosovske institucije izdale su nove RKS registarske tablice⁶ koje su zamenile prethodno korišćene KS tablice koje je izdavao UNMIK. Međutim, Vlada Srbije nikad nije priznala ove registarske tablice. Srbija je nastavila da izdaje sopstvene registarske tablice za gradove na Kosovu, kao što su KM (Kosovska Mitrovica), PR (Priština), PE (Peć), PZ (Prizren), ĐA (Đakovica), UR (Uroševac) i GL (Gnjilane).

Što se tiče slobode kretanja, analiza politika koje se odnose na lična putna dokumenta pokazuje da postoje paralelni režimi koji ograničavaju slobodu kretanja. Nakon kosovske nezavisnosti iz februara 2008. godine, kosovske institucije počele su da izdaju kosovske pasoše i lične karte. U skladu sa svojom politikom prepoznavanja Kosova kao dela sopstvene teritorije, Vlada Srbije nastavila je da izdaje dokumenta za stanovnike Kosova i nakon 1999. godine. Tako je Vlada Srbije izdavala lične karte i putna dokumenta (kao i registarske tablice) stanovnicima Kosova koji su tražili ta dokumenta, a imali su dokaz o državljanstvu Srbije.

* Istraživač saradnik, Grupa za pravne i političke studije. Priština, Kosovo.

** Mlađi istraživač, Institut za teritorijalni ekonomski razvoj. Beograd, Srbija.

1 Dok je IBM inače u kontekstu Evropske unije skraćena za "Integrated Border Management", odnosno integrisano upravljanje granicama, značenje skraćenice u kontekstu kosovsko-srpskog dijaloga je sporno pitanje. Kosovo tvrdi da je IBM skraćena za "Integrated Border Management" (integrisano upravljanje granicama), što podrazumeva postojanje nacionalnih granica, dok Srbija tvrdi da je IBM skraćeno od "Integrated Boundary Management" (integrisano upravljanje prelazima), što implicira teritoriju bez nacionalnog suvereniteta. U sporazumu uz posredstvo EU korišćen je samo statusno neutralna skraćenica "IBM"

2 KS se odnosi na Kosovo

3 CEFTA 2006 je trgovinski sporazum između zemalja jugoistočne Evrope koje nisu članice EU i Moldavije, a podrazumeva sporazum o slobodnoj trgovini sa svim drugim CEFTA članicama. CEFTA parametri stupili su na snagu 26. jula 2007. godine za Kosovo preko UNMIK-a i and on October 24, 2007 for Serbia.

4 Administrativne funkcije UNMIK-a završile su se u julu 2008. godine, a UNMIK je i dalje u manjoj meri prisutan na Kosovu.

5 Carinski pečati su nakon nezavisnosti promenjeni iz "UNMIK carina" u "Carina Kosova".

6 RKS odnosi se na Republiku Kosovo

Korisnici tih dokumenata bili su uglavnom kosovski Srbi, ali i pripadnici drugih etničkih grupa sa Kosova, uključujući Albance, Bošnjake, Rome, Gorane i druge. Dve vlade primenile su na granične prelaze između Kosova i Srbije politike koje su ograničile slobodno kretanje ljudi koji nisu posedovali putna dokumenta koja su smatrana odgovarajućim.

Tako je bilo jasno da pitanja slobode kretanja i carinskih pečata treba da budu među prvim pitanjima o kojima treba da se pregovara u okviru dijaloga uz posredstvo EU koji je pokrenut u martu 2011. godine.⁷ Predstavnici dve vlade sastali su se da bi započeli tehnički dijalog. Sporazum o slobodi kretanja postignut je početkom jula 2011. godine. Ovaj sporazum omogućio je građanima Kosova da putuju u Srbiju koristeći kosovska lična dokumenta i propisao je uslove za korišćenje registarskih tablica (i neophodnog međunarodnog osiguranja) za putovanje na ove dve teritorije.

Pregovori o carinskom sporazumu bili su komplikovaniji. Prvobitni neuspeh da se pregovorima dođe do carinskog sporazuma u junu i julu 2011. godine⁸ doveo je do brojnih komplikacija koje su dijalog i pozitivne efekte sporazuma o slobodi kretanja vratile korak unazad. Kosovo se okrenulo planu B – reciprocitetu u obliku momentalnog embarga na srpsku robu. Kosovska vlada je 25. jula poslala specijalne policijske jedinice da ojačaju embargo na prelazima Jarinje i Brnjak na severu Kosova. Kosovski Srbi sa severa reagovali su blokadom puteva ka ovim prelazima i pucanjem na specijalne policijske jedinice. Da bi se pronašlo rešenje, EU je obnovila razgovore sa predstavnicima Beograda i Prištine. Međutim, prelazi su do septembra ostali pod kontrolom KFOR-a koji je pod komandom NATO-a. Poseban režim primenjen je na ove prelaze, pri čemu nije dozvoljen prolaz akcizne robe ili kamiona sa više od 3,5t neakcizne robe. Tokom ovog perioda, barikade na putu na severu predstavljale su izazov za kretanje između dve teritorije, dok je nedostatak carinskog sporazuma nastavio da koči trgovinu između Kosova i Srbije. Predstavnici Beograda i Prištine vratili su se 2. septembra na pregovore o carinskom sporazumu. Obe strane dogovorile su se da obnove trgovinu pod uslovom da kosovska roba za izvoz bude označena znakom "kosovske carine."

Sporazum o IBM-u postignut u decembru 2011. godine pružio je priliku da se poboljšaju uslovi za slobodu kretanja i trgovine između Kosova i Srbije. Sporazum o IBM-u podrazumevao je integrisanje prelaza između Kosova i Srbije, pri čemu je na jednom prelazu određeno da bude po jedan predstavnik EU, jedan srpski službenik i jedan službenik sa Kosova. Prema sporazumu, EULEX bi preuzeo nadležnost nad prelazima Jarinje i Brnjak, dok bi službenici Kosova i Srbije bili samo prisutni.

Iako su postignuti sporazumi, svaki od njih nalazio se u različitoj fazi implementacije. Naredna tri dela detaljno analiziraju procese implementacije sporazuma o slobodi kretanja, carini i IBM-u, sa osvrtom na moguće efekte koje oni imaju na slobodu kretanja i trgovinu.

2. Sloboda kretanja

Sloboda kretanja ljudi

Sa ciljem pronalaženja prijateljskog rešenja i rešenja koje će odgovarati obema stranama, a koje se odnosi na pitanja slobode kretanja koja su vezana za direktnu korist svih građana Kosova, vlade Kosova i Srbije dogovorile su skup pravila i standarda 2. jula 2011. godine. Sporazum o slobodi kretanja⁹ obuhvata propise o ličnim dokumentima (lične karte, pasoši i vozačke dozvole), registarskim tablicama i osiguranju vozila, kao i procedure za implementaciju.

Do 2010. godine, u optičaju je bilo nekoliko putnih dokumenata koja su izdale različite institucije. Kosovsko stanovništvo imalo je pristup UNMIK-ovim putnim dokumentima, srpskim pasošima, biometrijskim i starim i kosovskim pasošima. Radi uspostavljanja nekog reda i uklanjanja prepreka za putovanje preko ili u okviru Kosova i Srbije, sporazum navodi sistem ličnih karata za putovanje stanovništva.

Kao što je prethodno pomenuto, Kosovo i Srbija zajedničke prelaze posmatraju sa različitim statusima. Pošto Priština smatra ove prelaze sa Srbijom zvaničnim graničnim prelazima, Vlada Kosova tamo raspoređuje pograničnu policiju koja funkcioniše po procedurama koje su iste na svim drugim kosovskim graničnim prelazima.

Beograd, sa druge strane, smatra prelaze sa Kosovom samo graničnim prelazima na administrativnoj liniji između dve svoje teritorije. Zbog toga Vlada Srbije na tim prelazima raspoređuje jedinice redovne lokalne policije. Raspoređene policijske jedinice na IBM prelazima nemaju isti nivo ovlašćenja kao granična policija, i oni nisu ovlašćeni da u pasoše stavljaju srpske pečate za ulazak u zemlju.

Sporazum o slobodi kretanja, koji je počeo u potpunosti da se primenjuje u maju 2013. godine, određuje da lične karte

⁷ Tehnički dijalog između Kosova i Srbije uz posredstvo EU imao je za cilj da reši značajne problematične stavke između dve strane.

⁸ Iako je sastanak bio zakazan za 19. jul radi pregovora o carinskom sporazumu, predstavnici iz Srbije nisu se pojavili, zbog čega je Kosovo odgovorilo na isti način.

⁹ Tekst Sporazuma o slobodi kretanja, kao i drugih sporazuma do kojih se došlo u tehničkom dijalogu može se naći na: <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=82315>.

mogu da se koriste kao putna dokumenta na prelazima između Kosova i Srbije. Ovo je bilo posebno značajno za kosovske stanovnike koji su dobili mogućnost da putuju u Srbiju ili kroz Srbiju sa ličnim kartama koje je izdala Vlada Kosova, a što pre nije bio slučaj. Prema sporazumu, oni će dobiti odgovarajuću putnu dozvolu koja će im omogućiti boravak u Srbiji (ili putovanje kroz Srbiju) za period od 90 dana. Sporazum takođe potvrđuje da putnici sa dokumentima koje je izdala Vlada Srbije mogu i dalje da koriste lične karte kada ulaze na Kosovo. Na osnovu Sporazuma o slobodi kretanja i državnih politika koje regulišu pitanje graničnog prelaza, procedure koje se primenjuju za putovanje između Kosova i Srbije predstavljene su u Tabeli 1.

Tabela 1. Putni režim na prelazima između Kosova i Srbije¹⁰

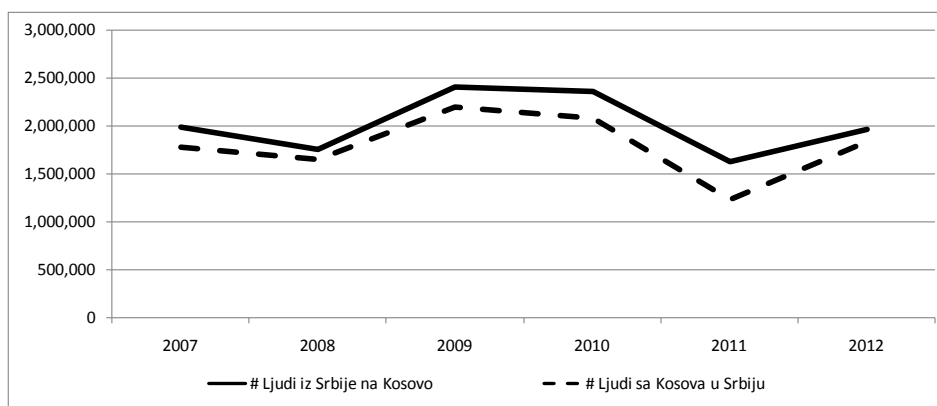
Vrste putnika	Kosovski punkt na graničnom prelazu	Srpski punkt na administrativnom prelazu
Putnici sa dokumentima koja je izdala Vlada Kosova	Lična karta / Pasoš	Lična karta / Pasoš
Putnici sa dokumentima koja je izdala Vlada Srbije	Lična karta / Pasoš	Lična karta / Pasoš
Putnici sa dokumentima koja su izdale države članice EU	Lična karta / Pasoš	Lična karta / Pasoš
Putnici sa dokumentima koja su izdale druge zemlje	Pasoš	Pasoš ¹¹

Činjenica da srpske vlasti ne prepoznaju IBM kao granične prelaze predstavlja problem za strane državljane koji putuju sa Kosova u Srbiju. Njima je dozvoljeno da uđu u Srbiju sa Kosova samo ukoliko je prva tačka ulaska bila preko nekog zvaničnog graničnog prelaza sa Srbijom. Ovo pravilo isključuje državljane Bosne i Hercegovine, Crne Gore, BJR Makedonije i svih država članica EU, jer ove zemlje imaju sa Vladom Srbije potpisan sporazum o slobodnom putovanju u Srbiji samo sa ličnim kartama. Građani drugih zemalja imaju 90 dana da ponovo uđu u Srbiju sa Kosova, ukoliko su ušli na Kosovo preko Srbije i nisu napustili Kosovo i ponovo ušli na njega iz neke druge zemlje.

Kosovo je potpisalo i sporazume sa zemljama EU i Republikom Crnom Gorom o korišćenju ličnih karti na graničnim prelazima – zbog toga državljani ovih zemalja mogu da putuju na Kosovo bez pasoša.¹²

Podaci o kretanju ljudi ilustrovani Grafikonom 1 pokazuju da su politički događaji, poput kosovske deklaracije o nezavisnosti i protesta protiv Carinskog sporazuma i Sporazuma o IBM uticali na smanjenje kretanja između Kosova i Srbije. Tabela pokazuje da je intenzitet putovanja između Kosova i Srbije bio niži u 2008. i 2011. godini, u poređenju sa 2009., 2010. i 2012. Posebno je intenzitet putovanja iz Srbije na Kosovo za sve posmatrane godine neuporedivo veći nego u slučaju putovanja sa Kosova u Srbiju.

Grafikon 1: Kretanje ljudi između Kosova i Srbije¹³

10 Pregled zvaničnih dokumenata Vlade Kosova i Vlade Srbije koja regulišu pitanja graničnih prelaza.

11 Uz uslove.

12 U prošlosti je Kosovo imalo slične sporazume sa BJR Makedonijom i Albanijom, ali oni trenutno nisu aktivni.

13 Podaci dobijeni od kosovske policije. Numerički podaci prikazani su u Tabeli 1 statističkog aneksa.

Sloboda kretanja saobraćajnih vozila

Što se tiče registarskih tablica, Sporazum prepoznaje dve vrste tablica za prelazni period: jednu sa oznakom RKS i drugu sa oznakom KS.¹⁴ Ove druge biće povučene nakon petogodišnjeg perioda, a za stanovništvo biće na raspolaganju samo RKS tablice. Registarske tablice koje izdaju srpske vlasti, sa skraćenicama gradova na Kosovu, nisu navedene u Sporazumu za dalju upotrebu. Srbija je prihvatila privremenu meru da omogući slobodno kretanje automobila sa KS tablicama koja se smatraju statusno neutralnim. Međutim, Srbija ne prepoznaje RKS tablice kao validne u okviru svoje teritorije. Da bi mogli da putuju u Srbiju i kroz Srbiju, vlasnici RKS tablica moraju da uzmu zamenske privremene tablice na prelazima.¹⁵

Sporazum takođe obuhvata osiguranje vozila, koje i dalje predstavlja izazov po pitanju slobode kretanja. Pošto Kosovo nije član sistema osiguranja zelene karte u Evropi (a Srbija jeste), ne postoji multilateralni sporazum koji reguliše bilateralne stope osiguranja između dve teritorije. U takvoj situaciji, stanovnici i Kosova i Srbije moraju da kupe validno međunarodno osiguranje kad prelaze na drugu teritoriju dok se ne postigne rešenje o zajedničkom komercijalnom aranžmanu. Tabela 2 predstavlja stope osiguranja date po tipu vozila za obe strane.

Tabela 2. Mesečna stopa osiguranja za vozila na graničnim/administrativnim prelazima (u Evrima)¹⁶

Tip vozila:	Kosovo	Srbija
Putnička vozila	80	107,10
Kamioni	235	241,50
Minibus do 15 sedišta	200	-
Autobusi	235	241,50
Traktori	-	27,30
Posebna vozila	52	53,55
Motocikli	65	67,20
Prikolice	26	27,30
Radna vozila	78	80,85

Prema podacima koje je kosovska policija dala medijima,¹⁷ saobraćaj sa Srbije prema Kosovu u prva četiri meseca ove godine prepolovljen je u poređenju sa istim periodom prošle godine, sa 348.000 na manje od 165.000 vozila, što se može smatrati posledicom putnog režima sa visokim stopama osiguranja. Pored toga, građani Kosova koji često putuju u Srbiju obično odluče da uzmu saobraćajne dozvole na obe strane (srpski i kosovski organi) pošto je to mnogo jeftinije nego da plate osiguranje.¹⁸

Iako je Sporazum o slobodi kretanja olakšao građanima i Kosova i Srbije da putuju na obe teritorije, visoka cena osiguranja za vozila i registarske tablice i dalje su problem. Međutim, sporazum i njegova implementacija su ograničeni na putni transport, dok železnički i vazdušni saobraćaj nisu obuhvaćeni. Uspostavljanje ovih oblika saobraćaja moglo bi da doprinese povećanju trgovine i slobode kretanja za građane koji putuju između i u granicama obe teritorije.

¹⁴ Ova stavka je na snazi od 1. novembra 2011.

¹⁵ Privremene tablice koštaju 3000 RSD (oko 26 EUR) plus dodatnih 500 RSD (oko 4 EUR) po danu provedenom u Srbiji. Dobijanje privremenih tablica košta vozača dodatnih taksi, kao što je taksa od 815 RSD (oko 7 EUR) za administrativne takse, kao i 334 RSD (oko 3 EUR) za Zavoda za izradu novčanica i kovanog novca.

¹⁶ Auto-moto savez Srbije, http://www.amss.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=81. Važi od 15. septembra, 2010; Kosovski ured osiguranja, <http://bks-ks.org/static/uploads/publications/tarifata/tarifata0.png>. Važi od 1. juna 1, 2012.

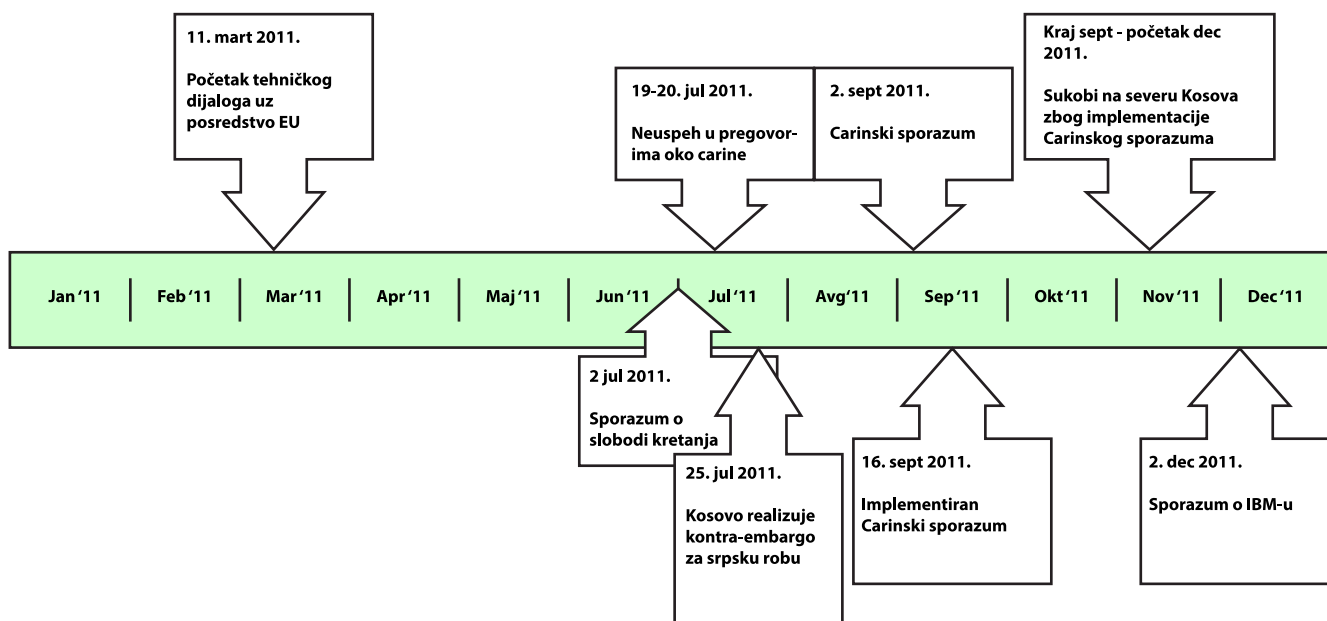
¹⁷ Osiguranje za vozila koje utiče na slobodu kretanja između Srbije i Kosova: http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/blogreview/2012/04/28/blog-03, 6. jun, 2013

¹⁸ Ovo posebno važi za kosovske Srbe koji žive u enklavama u centralnom, južnom i zapadnom Kosovu. Oni obično imaju tablice RKS koje koriste kada voze na Kosovu i srpske tablice koje koriste u Srbiji. Zbog toga se na IBM prelazima često može videti kako se menjaju tablice.

3. Carinski sporazum i sporazum o IBM-u: procesi implementacije

Delegacije iz Prištine i Beograda su 2. septembra 2011. godine prihvatile Carinski sporazum. Pored nespremnosti Srbije da pregovara o Carinskom sporazumu u julu, njeno prihvatanje sporazuma bilo je korak u pravcu neutralizacije pritiska domaćih preduzeća da ponovo počnu da izvoze na kosovsko tržište.¹⁹ Carinski sporazum predvideo je da Kosovo i Serbia počnu da međusobno priznaju carinske pečate, uz uslov da roba sa Kosova ima pečat "Carina Kosova", a ne "Republike Kosovo".²⁰ Kada je usvojena odluka o ovom tehničkom uslovu, sporazum je doveo do kraja trgovinski embargo između ove dve teritorije i omogućio ponovno uspostavljanje trgovine između Kosova i Srbije.

Grafikon 2: Pregled ključnih datuma u 2011. godini koji se odnose na sporazume uz posredstvo EU

Na žalost, sporazum je propao delom tokom implementacije, a delom i tokom procesa pregovora. Nakon što su obuhvaćena statusna pitanja koja prate carinske pečate, problemi koji se odnose na raspoređivanje kosovskih carinskih službenika na severu nisu bili predviđeni. Srbi sa severa Kosova, često podržani od strane zvaničnika Vlade Srbije, nisu bili pripremljeni da prihvate prisustvo i predstavnike kosovske carine na prelazima, što je prepoznato kao pokazatelj nacionalne granice. Kada je sporazum stupio na snagu na prelazima Jarinje i Brnjak 16. septembra je ponovo došlo do krizne situacije, koja je još uvek tinjala od jula meseca. Kao odgovor na raspoređivanje kosovskih carinskih službenika na graničnim prelazima, kosovski Srbi postavili su barikade na glavne puteve i mostove u opštinama na severu, sprečavajući na taj način kretanje kroz sever Kosova. Zvaničnici u Beogradu kao argument su navodili da sporazum o carinskim pečatima nije definisao da za prelaze na severu treba da budu nadležni kosovski carinski službenici.²¹ Dok su EULEX (EU Misija vladavine prava na Kosovu) i kosovska carina zadržali nesigurno prisustvo na prelazima, što je omogućilo kretanje robe preko prelaza Jarinje i Brnjak, barikade su predstavljale opasnost i probleme za kretanje između dve teritorije i sprečavale su trgovinu i transport robe preko severnog dela Kosova i prema Srbiji.

Tokom sprovođenja carinskog sporazuma pojavljuju se tematski izazovi za "tehnički" dijalog: 1) postoje nehotične političke posledice koje su rezultat dijaloga koji je ograničen na tehnička pitanja; 2) tehnička rešenja ne mogu rešiti političke implikacije koje se pojave tokom implementacije; 3) tehnička rešenja ne mogu izbrisati postojeće tenzije po pitanju statusa.²² U skladu sa tim, sprovođenje Carinskog sporazuma stavilo je obe strane u političku situaciju koja je

¹⁹ Hamilton, Aubrey. *Group for Legal and Political Studies. (February 2012). "From Technical Arrangements to Political Hagglng: The Kosovo Serbia Dialogue and the North of Kosovo."* <http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2002%202012%20english.pdf>

²⁰ Saopštenje za štampu Evropske unije. "EU facilitated dialogue: Agreement on Customs Stamps and Dataset." (2. septembar, 2011). Press 294.

²¹ Saopštenje za štampu Evropske unije. "EU facilitated dialogue: Agreement on Customs Stamps and Dataset." (2. septembar, 2011). Press 294.

²² Sa jedne strane, kosovska vlada insistirala je da sporazum o carinskom pečatu znači priznavanje kosovske državnosti, dok je

u potpunosti zbog preostalih, iako u manjem broju, barikada koje su sprečavale EULEX i kosovsku carinu da dođu do prelaza i tamo rade. Dijalog je ipak ostao na čekanju do oktobra 2012. godine da bi se ujedinili novoizabrani srpski predstavnici vlasti, Predsednik Nikolić²⁷ i Vlada Premijera Ivica Dačića²⁸. Nova srpska vlada odmah je postavila presedan, izražavajući svoju spremnost da se upusti u razgovore sa Kosovom na visokom političkom nivou. Novi obećavajući politički dijalog na visokom nivou počeo je 19. oktobra 2012. godine između Premijera Srbije Ivica Dačića, Premijera Kosova Hašima Tačija, i uz posredstvo Visokog predstavnika EU Ketrin Ešton. Eštonova je naglasila da je prvi zadatak potpuno sprovođenje svih sporazuma postignutih u tehničkom dijalogu, a posebno onih koji se odnose na carine i IBM.

Rezultati zajedničke radne grupe o IBM prelazima predstavljeni su na sastanku početkom novembra.²⁹ Za manje od mesec dana, 4. decembra 2012. godine, dva premijera potvrdila su sledeće zaključke radnih grupa o IBM-u: sporazum o IBM-u treba na prelazima Jarinje i Merdare da počne da se sprovodi do 10. decembra, a na prelazima Brnjak i Končulj/Dheu i Bardhe 31. decembra.³⁰ Sporazum je na ova četiri prelaza zaista počeo da se sprovodi u skladu sa ovim datumima.³¹ Uspešno sprovođenje podstaklo je optimizam oko novog političkog dijaloga. Međutim, sprovođenje carinskog i sporazuma o IBM-u još uvek nije završeno. Da bi se Sporazum o IBM-u u potpunosti sprovodio, Kosovo i Srbija moraju u saradnji sa EU nastaviti planiranje infrastrukture koje zahteva sporazum.

Mesec april bio je fokusiran na postizanje novog sporazuma o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije, ali su u maju 2013. godine realizovane zajedničke posete predstavnika Kosova, Srbije, EULEX-a i EU, radi potvrde lokacija na kojima će biti uspostavljeni IBM prelazi. Ove posete označile su veliki napredak u pravcu punog sprovođenja sporazuma o IBM-u.³²

Da bi se carinski sporazum u potpunosti implementirao, Kosovo i Srbija još uvek moraju da se dogovore oko poreza na robu koja se prevozi na sever Kosova. Sredinom januara 2013. godine, navodno je bio postignut dogovor o carinama, prema kojem će se carine, dažbine i porezi na srpsku robu koja se prevozi na sever Kosova naplaćivati na dva prelaza i usmeravati u fond za razvoj severa Kosova. Kosovo je insistiralo da porezi moraju da se plate na svu robu³³. Međutim, ovaj akcioni plan nisu dobro prihvatili ni stanovnici severa ni Beograd; u znak protesta ponovo su podignute barikade na severu Kosova,³⁴ a Beograd je insistirao da carinski sporazum dozvoljava promet akcizne robe do 3,5 nosivosti i da sva neakcizna roba upućena na sever Kosova uđe na teritoriju bez naplate carine. Da bi se ostvarila potpuna i funkcionalna implementacija carinskog sporazuma mora se doneti odluka u saradnji sa EU koja sveobuhvatno definiše poreski režim za robu koja se prevozi između Srbije i Kosova.

4. Efekti trgovinskih sporazuma

Efekti carinskih problema i njihovih rešenja koja su obuhvaćena relevantnim sporazumima ogledaju se i u podacima o trgovinskoj razmeni. Podaci o trgovinskoj razmeni koje su prikupile kosovske i srpske vlasti ilustruju iste trenutke pada i rasta u trgovinskoj razmeni tokom vremena. Međutim, postoje značajne razlike u apsolutnim brojevima među podacima o trgovini koje daju kosovski i srpski organi. Značajnu količinu robe koja je izvezena iz Srbije nije evidentirala Carinska uprava Kosova (kao što je prikazano indikatorima izvoza/uvoza na Grafikonu 6).³⁵ U manjoj meri roba koja je izvezena sa Kosova nije evidentirana od strane srpske Carinske uprave. Ove razlike u podacima mogu se objasniti korupcijom u javnom sektoru,³⁶ odbijanjem izvoznika/uvoznika sa severa Kosova da plate carinske dažbine Vladi Kosova,³⁷ kao i korišćenjem alternativnih, nezvaničnih prelaza koji postoje duž porozne granice/administra-

27 Izabran u maju 2012.

28 Postavljen u julu 2012.

29 European Union (November 7, 2012). "Statement by High Representative Catherine Ashton after the meeting in the framework of the EU-facilitated dialogue."

30 European Union (December 4, 2012). "Statement by the EU High Representative Catherine Ashton after the third meeting in the framework of the EU-facilitated dialogue." Press Release A 559/12.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/134038.pdf

31 Peci, Edona. *BalkanInsight*. (January 10, 2013). "Kosovo and Serbia Teams Meet for IBM Talks." <http://www.balkaninsight.com/en/article/pristina-and-belgrade-meet-on-ibm>

32 *Ibid*

33 *Ibid*

34 International Crisis Group. (February 19, 2013). "Serbia and Kosovo: The Path to Normalisation." <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/223-serbia-and-kosovo-the-path-to-normalisation.pdf>

35 Razlike su takođe numerički prikazane u Tabeli 2 statističkog aneksa.

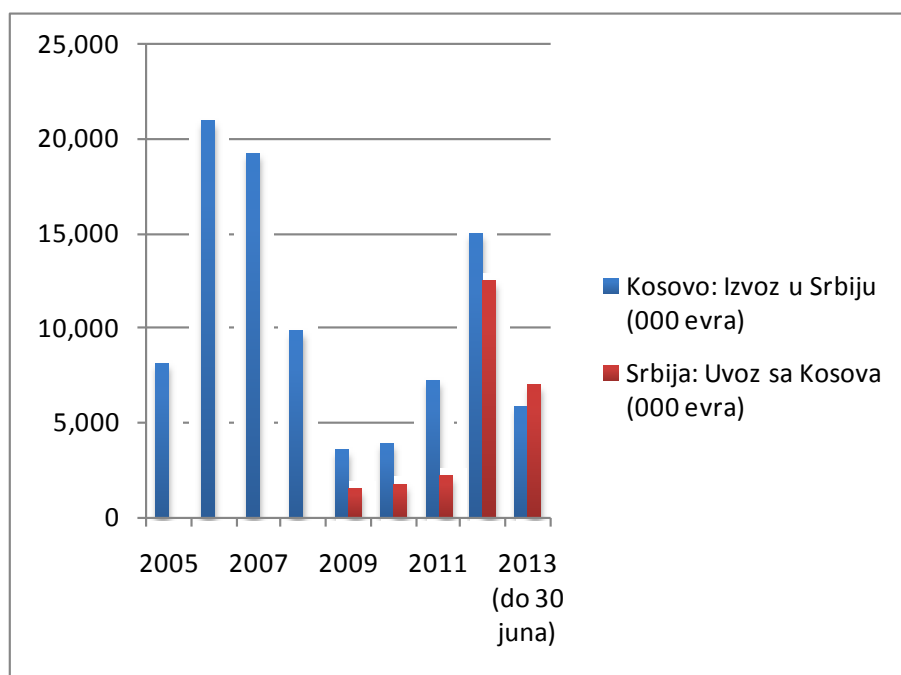
36 Obe države nalaze se nisko na listi Indeksa percepcije korupcije organizacije Transparency International, koji vrši procenu nivoa korupcije u javnom sektoru.

37 Poreske propise za robu koja putuje na sever Kosova treba ponovo razmotriti u skladu sa dijalogom uz posredstvo EU.

tivne granice između Kosova i Srbije.³⁸

Uprkos razlikama u apsolutnim vrednostima, podaci o trgovini iz Kosova i Srbije pokazuju iste trendove. Podaci pokazuju da su carinski sporazum i sporazum o IBM-u imali pozitivan efekat na trgovinu između Kosova i Srbije. Postoje dva slučaja indikativnih korelacija koje prikazuju i kosovski i srpski podaci. Drastičan pad izvoza sa Kosova u Srbiju može se videti nakon proglašenja nezavisnosti, nakon kojeg sledi odbijanje Srbije da prihvati kosovske carinske pečate, a značajan rast izvoza sa Kosova vidljiv je nakon stupanja na snagu carinskog sporazuma.

Grafikon 4: Podaci o trgovinskoj razmeni između Kosova i Srbije na godišnjem nivou³⁹ (Roba sa Kosova u Srbiju u hiljadama Evra)⁴⁰

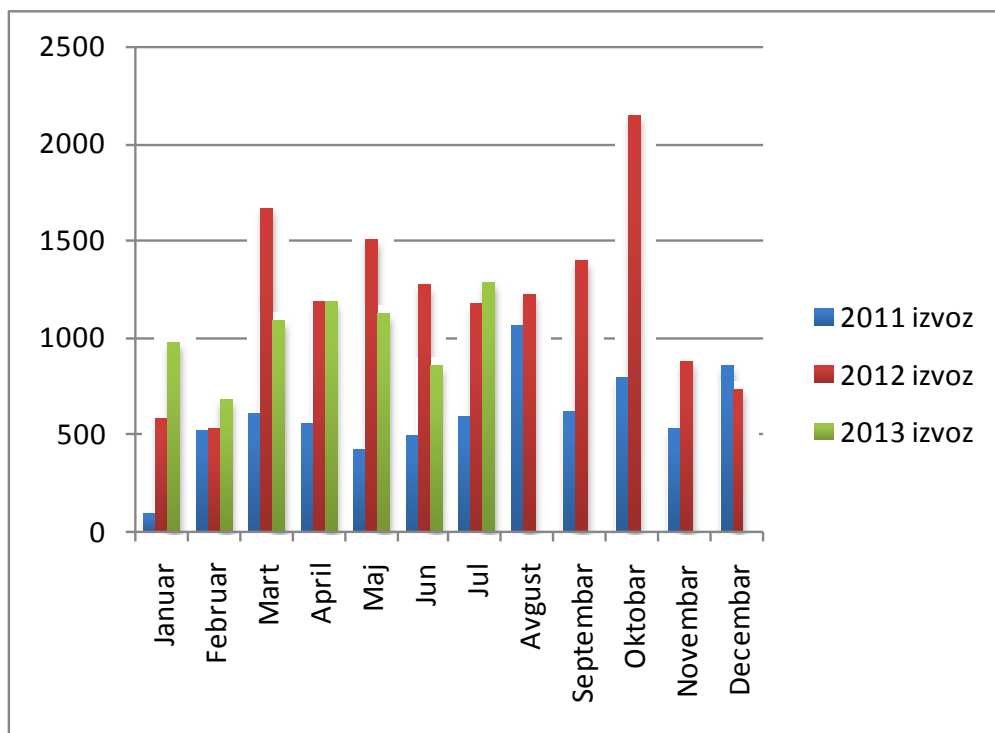
Kao prvo, zbog kosovskog proglašenja nezavisnosti u februaru 2008. godine Srbija je odbila robu sa carinskim pečatom Kosova. Ovo politička promena sprečila je Kosovo da izvozi većinu robe u Srbiju. Kao što je i očekivano, u 2008. godini došlo je do vidljivog pada izvoza u Srbiju (videti Grafikon 4). Izvoz sa Kosova u Srbiju opao je za 49 procenata između 2007. i 2008. godine, zatim za još 65 procenata naredne godine, i ostao na izuzetno niskih 3-4 miliona Evra u 2010. godini.⁴¹ Kao drugo, carinski sporazum iz septembra 2011. godine koji je podstakao Srbiju da prizna kosovske carinske pečate imao je značajan pozitivan efekat na izvoz sa Kosova u Srbiju. Izvoz u Srbiju je u 2011. godini bio skoro dvostruko veći od izvoza u 2010. godini. Do 2012. godine, godine nakon sprovođenja carinskog sporazuma, izvoz je bio četiri puta veći od izvoza u 2009. godini, godini nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost. Efekti događaja u vezi sa carinskim pitanjima na trgovinsku razmenu još su očigledniji kada se pogledaju podaci o trgovini na mesečnom nivou. Podaci na Grafikonu daju još detaljniju ilustraciju direktnih efekata carinskog sporazuma.

38 Mnogi izveštaji navode ove alternativne pravce kao instrumente za ilegalno kretanje ljudi i šverc robom između Kosova i Srbije. Međutim, trenutno nije moguće utvrditi u kojoj meri se ovi alternativni pravci još uvek koriste, kao i u kojoj meri oni učestvuju u neregistrovanoj trgovini. Predlaže se sprovođenje dodatnog istraživanja radi utvrđivanja korišćenja i efekata alternativnih pravaca između Kosova i Srbije.

39 Podaci sa srpske strane nisu raspoloživi za period 2005 – 2008, jer ih srpske vlasti smatraju podacima o unutrašnjoj trgovini.

40 Kosovski podaci: statistički podaci o trgovini sa Srbijom za period 2005 – 2011: Agencija za statistiku Kosova pri Uredu Premijera. "Export by Countries (2005 – 2011)" i "Import by Countries (2005 – 2011)." <http://esk.rks-gov.net/ENG/external-trade/tables>. 2012 i statistički podaci o trgovini sa Srbijom iz 2013. godine dobijeni direktno od službenika nadležnog za pristup javnim dokumentima iz kosovskog Ministarstva za trgovinu i industriju. Srpski podaci: Podaci od srpskih institucija.

41 Numerički podaci prikazani su u Tabeli 2 u statističkom aneksu.

Grafikon 5: Izvoz u Srbiju na mesečnom nivou (u hiljadama Evra)⁴²

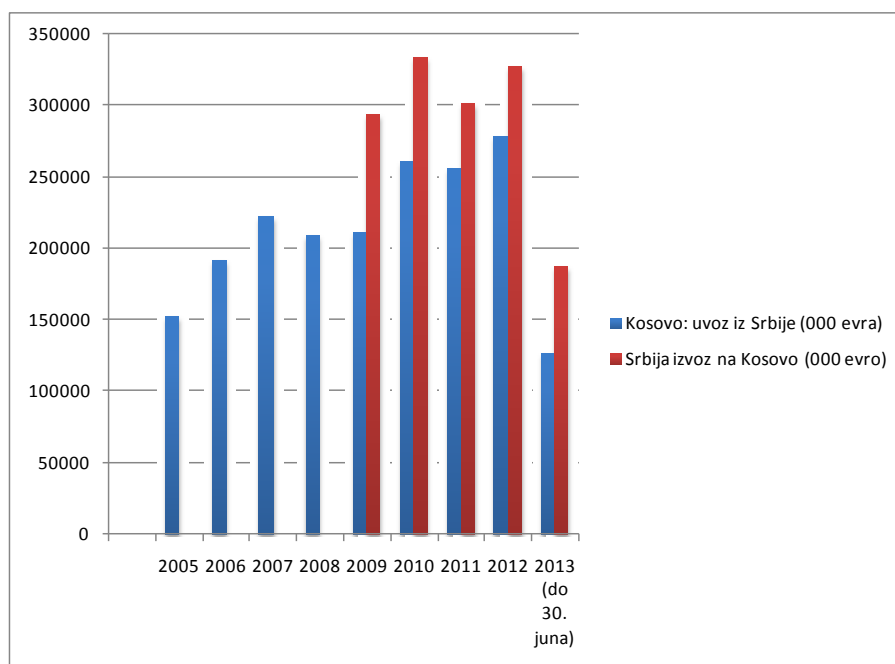
Izvoz u Srbiju na mesečnom nivou u velikoj meri odražava nalaze na godišnjem nivou, dok istovremeno pokazuje direktan uticaj sporazuma na mogućnost Kosova da izvozi robu u Srbiju. Kosovski izvoz nije se povećao odmah nakon što je usvojen carinski sporazum 2. septembra, pošto kosovska carina nije bila u potpunosti funkcionalna iz dva razloga. Kao prvo, argument Srbije bio je da sporazum nije eksplicitno prihvatao prisustvo kosovske carine na graničnim/administrativnim prelazima i stoga je odbila prolazak kosovske robe u Srbiju. Kao drugo, reakcije na severu Kosova nastavile su da sprečavaju EULEX i kosovsku carinu da dođu do graničnih/administrativnih prelaza na severu i da izvršavaju svoje carinske dužnosti.

Međutim, sporazum o IBM-u koji je postignut u decembru 2011. godine zvanično je potvrdio prisustvo srpske carine, kosovske carine i EULEX-a kao službenika koji neophodno treba da nadgledaju carinu i trgovinsku razmenu između Kosova i Srbije. Odredbe iz sporazuma o IBM-u pojasnile su i podvukle osnovne postavke carinskog sporazuma, čime je omogućeno potpuno sprovođenje carinskog sporazuma u decembru 2011. godine. Ovi komplementarni sporazumi doveli su do ubrzanog povećanja izvoza sa Kosova u Srbiju početkom 2012. godine, što je bio pozitivan efekat koji se održao.

Uprkos povećanju izvoza sa Kosova 2011. i 2012. godine, trgovinski bilans između Kosova i Srbije mnogo je snažniji na srpskoj strani. Kao što se vidi na Grafikonu 6, prosek izvoza iz Srbije na Kosovo u periodu 2009-2012 je iznad 300 miliona Evra godišnje (dok je prosek za Kosovo između 7 i 8 miliona Evra izvoza u Srbiju godišnje).

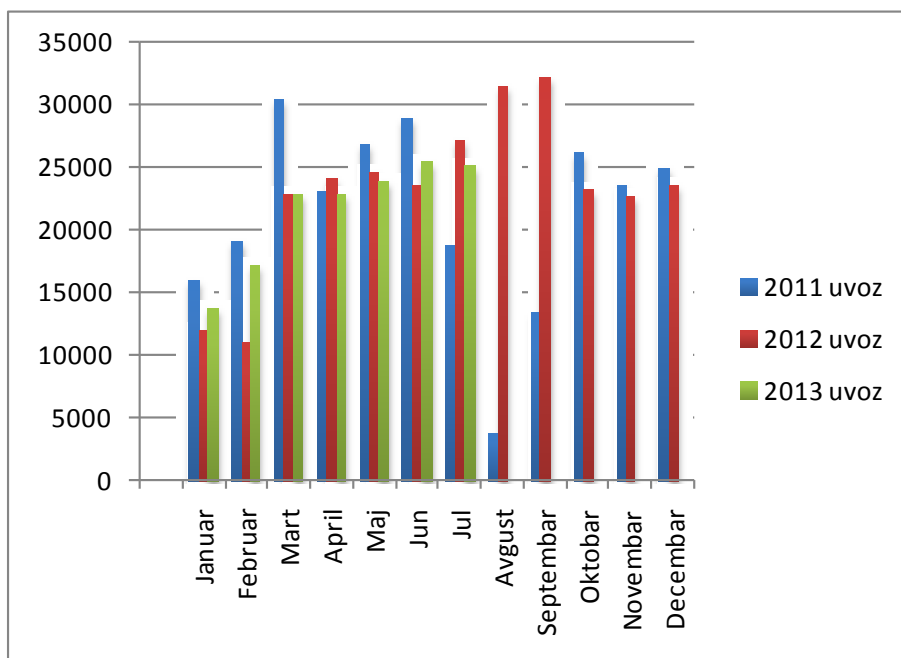
⁴² Podaci o trgovini na mesečnom nivou: Agencija za statistiku Kosova pri Uredu Premijera. "Statistički podaci o spoljnoj trgovini" po godinama. <http://esk.rks-gov.net/ENG/external-trade/publications>

Grafikon 6: Podaci o trgovinskoj razmeni između Kosova i Srbije na godišnjem nivou⁴³ (roba iz Srbije na Kosovo u hiljadama Evra)⁴⁴

Dok godišnji podaci o izvozu iz Srbije izgledaju prilično ujednačeni, Grafikon 7 pokazuje efekte događaja u vezi sa carinskim pitanjima na trgovinsku razmenu, čime se otkrivaju negativni efekti na srpski izvoz na Kosovo koji nisu vidljivi u podacima na godišnjem nivou. Podaci na mesečnom nivou na Grafikonu 7 daju detaljniji prikaz direktnih efekata kosovskog kontra-embarga na srpsku robu u leto 2011. godine.

Grafikon 7: Mesečni uvoz iz Srbije (u hiljadama Evra)⁴⁵

43 Podaci sa srpske strane nisu raspoloživi za period 2005 – 2008, jer ih srpske vlasti smatraju podacima o unutrašnjoj trgovini.

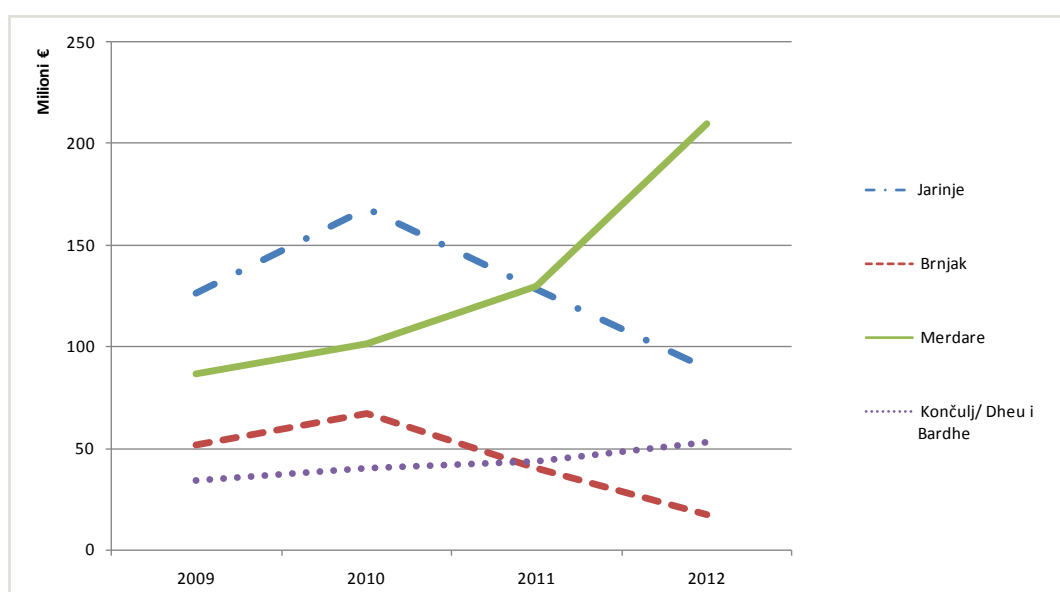
44 Kosovski podaci: statistički podaci o trgovini sa Srbijom za period 2005 – 2011: Agencija za statistiku Kosova pri Uredu Premijera. "Export by Countries (2005 – 2011)" i "Import by Countries (2005 – 2011)." Accessed at <http://esk.rks-gov.net/ENG/external-trade/tables>. 2012 i statistički podaci o trgovini sa Srbijom iz 2013. godine dobijeni direktno od službenika nadležnog za pristup javnim dokumentima iz kosovskog Ministarstva za trgovinu i industriju. Srpski podaci: Podaci od srpskih institucija.

45 Podaci o trgovini na mesečnom nivou: Agencija za statistiku Kosova pri Uredu Premijera. "Statistički podaci o spoljnoj trgovini" po godinama. <http://esk.rks-gov.net/ENG/external-trade/publications>

U julu 2011. godine, Kosovo je uvelo kontra-embargo na srpsku robu. Grafikon 7 jasno prikazuje veoma realne efekte koje je kosovski kontra-embargo u leto 2011. godine imao na srpski izvoz.⁴⁶ Embargo je trajao manje od nedelju dana krajem jula, ceo avgust i manje od nedelju dana početkom septembra. Čak i samo sa nedelju dana trajanja embarga u julu i septembru 2011. godine, srpski izvoz je vidljivo, iako ne drastično niži tokom ovih meseci nego narednih godina. Međutim, srpski izvoz dostigao je najniži izvoz ikada u avgustu 2011. godine. Sa kontra-embargom koji je trajao ceo avgust, srpski izvoz na Kosovo pao je na ispod 4 miliona Evra, što je skoro 28 miliona Evra manje nego u istom mesecu naredne godine. Vidljivi drastični efekti koje je kontra-embargo imao, kao i efekti koje je neuspeh u dogovaranju pravovremenog carinskog sporazuma imao na srpski izvoz na Kosovo mogu objasniti volju Srbije da se vrati za pregovarački sto i pregovara o carinskom sporazumu 2. septembra.

Efekti sporazuma takođe su vidljivi u podacima o trgovinskoj razmeni za određene prelaze. Iako između Kosova i Srbije ima šest prelaza, četiri se koriste za trgovinu - Merdare, Končulj/Dheu i Bardhe, i dva prelaza na severu Kosova: Jarinje i Brnjak.⁴⁷ Carinska pitanja i sporazumi iz 2011. godine uticali su na korišćenje ovih prelaza, kao što je prikazano na Grafikonu 8.

Grafikon 8: Izvoz iz Srbije na Kosovo po prelazu⁴⁸

Jarinje je bio najviše korišćen prelaz do 2011. godine kada je Vlada Kosova odlučila da uvede kontra-embargo na srpsku robu. Nakon sukoba koji su se desili na severu Kosova, Jarinje (i Brnjak) zatvoreni su za transport akcizne robe i kamiona sa više od 3,5t neakcizne robe. Kao posledica toga, transport robe prebačen je sa Jarinja i Brnjaka na Merdare i Končulj/Dheu i Bardhe, što se vidi na Grafikonu 8. Podaci iz prvih šest meseci 2013. godine pokazuju da se transport robe na Jarinju i Brnjaku obnovio, pošto 54,1% izvoza iz Srbije na Kosovo ide preko ova dva prelaza na severu Kosova.⁴⁹ Ovo se može smatrati direktnim kratkoročnim efektom sporazuma o IBM-u.

Povećan protok trgovine između Kosova i Srbije kao rezultat sporazuma dodatno je povećao količinu robe u tranzitu koja prolazi između Kosova i Srbije.⁵⁰ Prevoz robe u tranzitu između Kosova i Srbije mnogo je veći nego njihova bilateralna trgovinska razmena. Velika količina transporta ove robe preko Kosova i Srbije, kao i između njih izaziva zabrinutost. Trebalo bi sprovesti dodatno istraživanje o rutama i finalnim destinacijama robe u tranzitu sa posebnim naglaskom na ispitivanje slučajeva moguće prevare i izbegavanja carine. Pored toga, trebalo bi sprovesti analizu uticaja radi procene efekata koje tranzit robe ima na korišćenje i stanje tranzitnih ruta. Korišćenje popularnih ruta⁵¹

⁴⁶ Neuspešni pregovori o carinskom sporazumu u leto 2011. godine prouzrokovali su da Kosovo uzvрати istom akcijom na srpsko odbijanje da prihvati kosovske carinske pečate uvođenjem embarga na srpsku robu koja ulazi na Kosovo.

⁴⁷ Pored ova četiri, postoje još dva mala prelaza: Mutivoda u blizini Merdara i Mucibaba u blizini prelaza Končulj/Dheu i Bardhe.

⁴⁸ Proračuni na osnovu podataka dobijenih od strane Poreske uprave Vlade Srbije.

⁴⁹ U prvih šest meseci u 2013. godini izvozni saobraćaj iz Srbije bio je najvećeg intenziteta na prelazu Jarinje (45,2%), zatim Merdare (36,2%), Končulj / Dheu i Barthe (9,6%) i Brnjak (8,9%).

⁵⁰ Vizuelni prikaz obrazaca prelaska robe u tranzitu dat je u Grafikonu 1 u statističkom aneksu.

⁵¹ U periodu 2009-2011, glavne saobraćajne rute za transit robe bile su prelazi Merdare i Končulj /Dheu i Bardhe, dok je udeo dva prelaza na severu Srbije znatno manji.

za tranzit robe može prouzrokovati gužve u saobraćaju (otežavanje prohodnosti) na prelazima i glavnim putevima. Pošto putna infrastruktura na Kosovu i u Srbiji nije razvijena za kamionski saobraćaj (ne postoje moderni autoputevi koji povezuju dve teritorije), visok intenzitet transporta robe u tranzitu koji dovodi do zakrčenja puteva prouzrokuje problem za slobodu kretanja (stanovništva i predstavnika vlasti) koji bi trebalo hitno da se rešava.

5. Zaključci

Dijalog uz posredstvo EU bio je uspešan u normalizovanju odnosa između Kosova i Srbije, kao i u napretku po pitanju brojnih problema, posebno slobode kretanja i trgovine. Procesi sprovođenja sporazuma o slobodi kretanja, carinskog sporazuma, i konačno sporazuma o IBM-u na kraju su doveli do pozitivnih pomaka, iako ova rešenja na više načina ostaju nepotpuna.

Sporazum o slobodi kretanja obnovio je mogućnosti putovanja sa Kosova u Srbiju i kroz Srbiju. Sporazum o slobodi kretanja takođe je značajan za jačanje porodičnih veza, za poslovnu i kulturnu razmenu, kao i za turizam. Međutim, potrebno je ponovo usmeriti pažnju na brojne aspekte o kojima se već pregovaralo; visoke stope osiguranja i različite registarske tablice komplikuju pitanje slobode kretanja. O brojnim aspektima koji se odnose na slobodu kretanja tek treba da se pregovara, uključujući i železnički i vazdušni saobraćaj.

Procesi sprovođenja carinskog sporazuma i sporazuma o IBM-u bili su komplikovaniji i još su dalje od završetka. Međutim, vidljiva su brojna poboljšanja. Prelazi i sa kosovske i sa srpske strane su sada funkcionalni, embarga su povučena čime je dozvoljeno da roba pređe neometano između Kosova i Srbije. Izvoz sa Kosova u Srbiju stalno raste, postižući vrednosti iz perioda pre 2008. godine. Sporazum o IBM-u je funkcionalan na prelazima Jarinje, Merdare, Brnjak i Končulj/Dheu i Bardhe, a Kosovo i Srbija su započeli proces identifikovanja drugih prelaza gde će (uz pomoć EU) biti izgrađena permanentna infrastruktura za IBM. Međutim, potrebno je ponovo raditi na nekim carinskim pitanjima. Kosovo i Srbija (i kosovski Srbi na severu) i dalje se ne slažu u vezi sa poreskim šiframa kojima se reguliše srpski uvoz namenjen severu Kosova. Sporazum o IBM-u tek treba da se dovoljno razradi da bi predvideo izazove do kojih može doći kada se postave trajni jedinstveni prelazi. Uspostavljanje trajnih IBM prelaza na kojima srpski i kosovski organi funkcionišu zajedno pokazalo bi veliki napredak u usvajanju EU struktura, kao i spremnost i Srbije i Kosova za veći stepen EU integracija.

Politički dijalog na visokom nivou koji je započet krajem 2012. godine podstakao je napredak i probudio velike nade u potencijal dijaloga između Kosova i Srbije na visokom nivou uz posredstvo EU, odnosno da će doneti bolje rezultate nego prethodni tehnički dijalog. Uz Srbiju i Kosovo i njihovu budućnost u EU, i proces integracije i pridruživanja koji su direktno povezani i uslovljeni njihovom posvećenošću uspešnom dijalogu i njegovim ciljevima, i Kosovo i Srbija moraju da ostanu potpuno posvećeni sprovođenju svih prethodnih sporazuma, pregovorima o rešenjima za izazove na koje se naiđe tokom sprovođenja sporazuma i dugoročni uspeh dijaloga. Održavanje visokog nivoa političkog dijaloga između Kosova i Srbije je preduslov za stvarne promene u stavovima i rezultatima na licu mesta.

6. Preporuke

Sloboda kretanja

- Potrebno je pregovarati o odgovarajućem sporazumu o osiguranju vozila; cene osiguranja treba da se spuste za stanovnike Kosova koji putuju u Srbiju i obrnuto, da budu usklađene sa cenama za stanovnike drugih zemalja u regionu koji putuju na Kosovo i u Srbiju.
- Institucije EU, vlasti Kosova i Srbije treba da obezbede da rute prema i od graničnih punktova gde se sprovodi IBM ostanu otvorene tako da organi vlasti i stanovništvo mogu nesmetano da putuju.
- Treba sprovesti istraživanje radi procene upotrebe i stanja oblasti sa intenzivnim tranzitom. Kosovske i srpske vlasti na osnovu rezultata istraživanja treba da investiraju u putnu infrastrukturu, sa fokusom na rutama na kojima će se potencijalno stvarati velike gužve u saobraćaju.
- Na osnovu Sporazuma o slobodi kretanja potrebno je proširiti dijalog i uključiti pitanja železničkog i vazdušnog saobraćaja.

Trgovina

- Uz posredovanje EU, vlasti iz Srbije i sa Kosova treba da traže zadovoljavajuće rešenje za oporezovanje robe koja putuje na sever Kosova. Institucije EU i srpske i kosovske vlasti treba da razmotre da pregovaraju o Razvojnom fondu za sever i budućem finansiranju Zajednice srpskih opština;
- Beograd i Priština moraju da ispune svoju obavezu da razmenjuju carinske informacije;
- EU, EULEX, Kosovo i Srbija moraju da nastavte sa zajedničkim posetama radi potvrđivanja lokacija gde će postaviti dodatne stalne IBM prelaze. Ovo treba realizovati do 2014. godine, kada Srbija treba da započne pregovore o pristupanju EU;
- EU, srpske i kosovske vlasti bi trebalo da nadgledaju postojanje i efekte alternativnih prelaza koji omogućuju trgovinu ljudima i robom između Kosova i Srbije; EU treba u saradnji sa lokalnim vlastima da izradi strategije za eliminaciju korišćenja ovih alternativnih ruta, i da se razmotri strateško postavljanje stalnih IBM prelaza kao jedan od mehanizama za sprečavanje korišćenja alternativnih ruta;
- Uz podršku EU, vlade dveju država bi trebalo da rade na unapređenju glavne putne infrastrukture jer postojeća mreža puteva ne može da opsluži postojeći saobraćaj, posebno kamionski.

Nastavak dijaloga

- Politički dijalog na visokom nivou između Srbije i Kosova treba da se nastavi; potpuna implementacija sporazuma o IBM-u i carinskih šifri za robu namenjenu severu Kosova treba da ostanu predmet razgovora, a dijalog treba da se proširi na pitanja značajna za normalizaciju života građana, kao što su pitanja nestalih osoba i kulturno nasleđe, a koja nisu rešena u prethodnim rundama dijaloga.
- Uslovljenost procesa pristupanja EU treba dodatno da bude povezana sa normalizacijom odnosa i napretkom u dijalogu.
- Da bi se izbegle političke rasprave nakon sporazuma, poput one o oporezovanju robe koja putuje na sever Kosova, EU treba da obezbedi da svi sporazumi budu javni da bi se obezbedio spoljni nadzor i odgovornost obe strane u odnosu na implementaciju.
- Evropska unija treba da nadzire sprovođenje sporazuma, i da objavi sva relevantna dokumenta i izveštaje o monitoringu.

Statistički aneksi

Tabela 1: Kretanje ljudi između Kosova i Srbije⁵²

Godina	# ljudi iz Srbije prema Kosovu	# ljudi sa Kosova prema Srbiji
2007	1.987.415	1.780.730
2008	1.763.149	1.662.606
2009	2.404.628	2.205.310
2010	2.356.704	2.092.877
2011	1.631.928	1.237.901
2012	1.961.677	1.848.778

Tabela 2: Podaci o trgovini između Kosova i Srbije na godišnjem nivou (u 000 Evra)⁵³

Godina	Kosovo: Uvoz iz Srbije ⁵⁴	Srbija: Izvoz na Kosovo ⁵⁵	Razlika	Kosovo: Izvoz u Srbiju ⁵⁶	Srbija: Uvoz sa Kosova ⁵⁷	Razlika
2005	152.257			8.158		
2006	191.053			20.910		
2007	222.534			19.280		
2008	208.951			9.893		
2009	210.901	293.871	+82.970	3.504	1.473	-2.031
2010	260.471	332.431	+71.960	3.941	1.734	-2.207
2011	254.917	300.672	+45.755	7.198	2.178	-5.020
2012	278.388	327.182	+48.794	14.968	12.535	-2.433
2013 (30. jun)	126.005	186.739	+60.734	5.897	6.939	+1.042

52 Podaci kosovske Policije

53 Podaci sa srpske strane nisu raspoloživi za period 2005 – 2008, jer ih srpske vlasti smatraju podacima o unutrašnjoj trgovini.

54 2005 – 2011 statistički podaci o trgovini sa Srbijom za period 2005 – 2011: Agencija za statistiku Kosova pri Uredu Premijera. "Export by Countries (2005 – 2011)" i "Import by Countries (2005 – 2011)." <http://esk.rks-gov.net/ENG/external-trade/tables>. 2012 i statistički podaci o trgovini sa Srbijom iz 2013. godine dobijeni direktno od službenika nadležnog za pristup javnim dokumentima iz kosovskog Ministarstva za trgovinu i industriju.

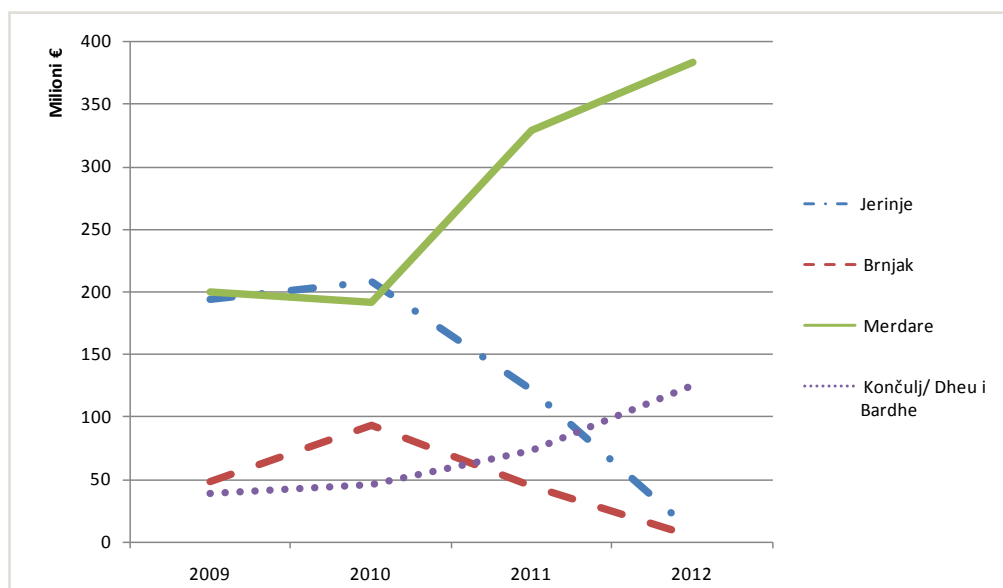
55 Podaci od srpskih predstavnika vlasti.

56 Statistički podaci o trgovini sa Srbijom za period 2005 – 2011: Agencija za statistiku Kosova pri Uredu Premijera. "Export by Countries (2005 – 2011)" i "Import by Countries (2005 – 2011)." <http://esk.rks-gov.net/ENG/external-trade/tables>. 2012 i statistički podaci o trgovini sa Srbijom iz 2013. godine dobijeni direktno od službenika nadležnog za pristup javnim dokumentima iz kosovskog Ministarstva za trgovinu i industriju.

57 Podaci od srpskih predstavnika vlasti.

Tabela 3: Podaci za Kosovo o trgovini sa Srbijom na mesečnom nivou (u 000 Evra)⁵⁸

Mesec	2011 uvoz	2012 uvoz	2013 uvoz	2011 izvoz	2012 izvoz	2013 izvoz
Januar	15.967	11.931	13.790	93	580	974
Februar	19.152	10.930	17.167	518	528	677
Mart	30.482	22.823	22.841	613	1.660	1.085
April	23.054	24.055	22.838	557	1.188	1.183
Maj	26.849	24.584	23.914	419	1.509	1.125
Jun	28.909	23.500	25.456	495	1.267	854
Jul	18.733	27.108	25.165	597	1.168	1.283
Avgust	3.808	31.462		1.066	1.223	
Septembar	13.341	32.202		626	1.398	
Oktoabar	26.066	23.273		796	2.145	
Novembar	23.465	22.763		535	876	
Decembar	24.983	23.534		859	732	

Grafikon 1: Tranzit robe iz Srbije na Kosovo po prelazu⁵⁹

58 Podaci o trgovini na mesečnom nivou: Agencija za statistiku Kosova pri Uredu Premijera. "Statistički podaci o spoljnoj trgovini" po godinama. <http://esk.rks-gov.net/ENG/external-trade/publications>

59 Proračuni na osnovu podataka dobijenih iz Poreske uprave Vlade Srbije

Zahvalnica

Ovaj izveštaj izrađen je u okviru Programa TRAIN 2013, koji sprovodi Nemački savet za međunarodne odnose (DGAP) a finansira nemačko Ministarstvo inostranih poslova (Pakt stabilnosti za jugoistočnu Evropu). Autori žele da se zahvale Terezi Toglhofer, Nataši Vunš i Dr. Kornelijusu Adebaru iz DGAP-a koji su pružili neprocenjivu podršku, savete i preporuke tokom procesa izrade.

O GLPS-u

**GROUP FOR LEGAL
AND POLITICAL
STUDIES**

GLPS – Grupa za pravne i političke studije – je nezavisna, nepristrasna i ne-profitna organizacija za razvoj javnih politika sa sedištem u Prištini, Kosovo. Naša misija je sprovođenje verodostojnih istraživanja na polju politike, prava i ekonomije i podsticanje političkih rešenja koja se bave nedostacima i problemima u određenim oblastima politike. Kroz zagovaranje političkih rešenja koja proizilaze iz naših istraživanja, imamo za cilj podsticanje četiri fundamentalna politička razvojna pravca:

- a. Podrška demokratizaciji državnog uređenja uz institucionalnu i materijalnu reformu politike
- b. Jačanje kapaciteta i učinka na polju vladavine prava putem osnovanih političkih rešenja i praktičnih strategija zagovaranja
- c. Unapređenje privrednog rasta i razvoja kroz podsticanje tržišnih strategija koje povećavaju stopu rasta i stabilnost
- d. Podrška unapređenju regionalne saradnje i prisustva Kosova na međunarodnom nivou

Posvećeni smo sprovođenju kvalitetnih istraživanja iz oblasti javne politike uz pomoć eminentnih stručnjaka iz međunarodnih i evropskih centara izuzetnosti na polju istraživanja, uz istovremeni cilj da budemo globalno konkurentni po kvalitetu istraživanja i efektima na polju političkih nauka, prava i ekonomije.

Više informacija o Grupi za pravne i političke studije može se naći na internet stranici legalpoliticalstudies.org

O InTER-u

InTER – Institut za teritorijalni ekonomski razvoj – je osnovan 2006. godine kao nezavisni nevladin regionalni think tank sa misijom promocije i unapređenja održivog društveno-ekonomskog teritorijalnog razvoja u zemljama Zapadnog Balkana. InTER je registrovan pri Agenciji za privredne registre Republike Srbije i pri Ministarstvu javne uprave privremene Vlade Kosova. Ova dvostruka registracija daje InTER-u pravni status i mogućnost za pružanje usluga u svim zemljama Zapadnog Balkana.

Osnovno područje rada InTER-a je pružanje podrške u oblasti procena i kreiranja politika iz oblasti teritorijalnog razvoja, kao i podrške izgradnji kapaciteta institucijama javnog sektora (uglavnom institucija državne uprave i lokalnih samouprava), privatnog sektora i organizacija civilnog društva. InTER je prvenstveno usmeren ka sprovođenju istraživanja, evaluacija i analiza, podršci razvoju organizacionih i upravljačkih kapaciteta, kao i na podršku programiranju i evaluaciji razvojnih intervencija. InTER takođe pridaje veliku važnost projektima iz oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja.

Više informacija o InTER-u može se naći na internet stranici: www.lokalnirazvoj.org

